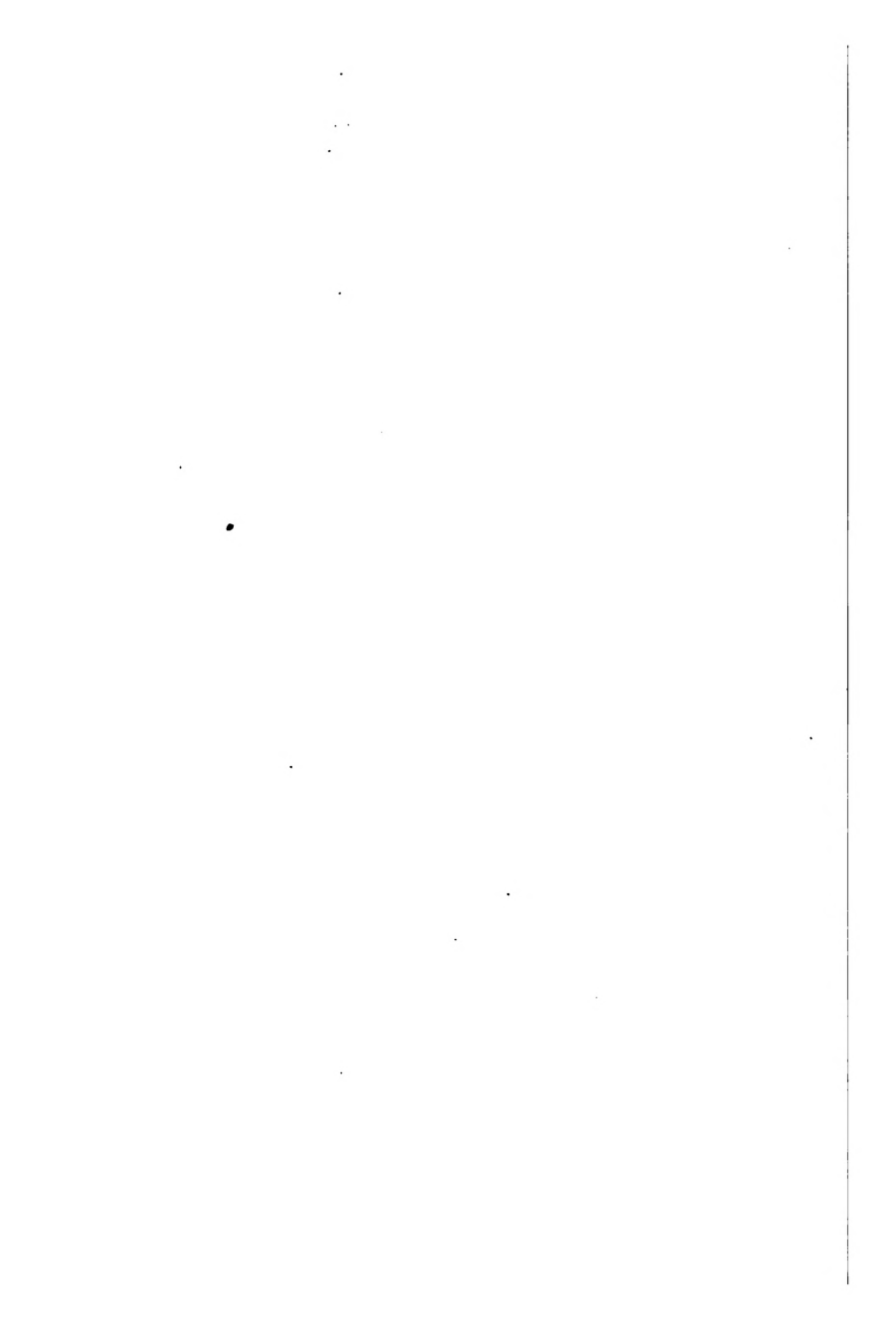

GRAMMATICAE PRIMORDIA

LITTERATURA

APPIUS CLAUDIUS CAECUS

censor 442/312, cos. 447/307 et 458/296

TESTIMONIA

1. *Pompon. dig. 1, 2, 2, 36* idem Appius Claudius — r litteram invenit, ut pro Valesiis Valerii essent et pro Fusiis Furii.

Cic. ad fam. 9, 21, 2 princeps L. Papirius Mugillanus, qui censor cum L. Sempronio Atratinio [a. 312/442] fuit —. sed tum Papisii dicebimini. post hunc XIII fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primum Papisius est vocari desitus [*praet. et dict. a. 414/340*]. cf. *Quint. 1, 4, 13*.

horum testimoniorum fidem in dubium revocare voluit Jordan, Krit. Beitr. z. Gesch. d. Lat. Spr. (Berlin. 1879) p. 155; sed cf. Oichorius, Leipz. Stud. 9 (1886) p. 175 sq. (Unger, Fleck. Jahrb. 143. 1891 p. 302) et Meyer, Zeitschr. f. öst. Gymn. 31 (1880) p. 121. de s littera pro r inter vocales posita cf. etiam Varro de l. L. 7, 26. 27 et infra passim. Paul. Fest. p. 9, 2. 15, 3. 23, 17. 68, 13. 121, 1. 264, 6. Fest. p. 213^a, 11. Quint. 1, 4, 13. Fronto p. 213 N. CGL V 25, 15. 73, 10. 108, 1.

2. *Mart. Cap. 3, 261* z idcirco Appius Claudius detestatur, quod dentes mortui dum exprimitur imitatur. *Anecd. H. p. 308, 12* z vero idcirco — imitatur.

z littera invenitur antiquitus in carmine saliare et in nummis. utrum postea etiam Andronicus et Naevius ea usi sint an non, ambigitur (Mar. Vict. p. 8, 12; cf. Ritschl op. 4, 150, a quo dissentiunt Mueller Baehrens Schoell. vd. ad Accium fr. 26). ceteroqui cf. Sp. Carvil. test. 1.

2 morituri coni. Buecheler dentis morsus Mommsen

Q. FABIVS PICTOR

Liv. 1, 44, 2 scriptorum antiquissimus Fabius Pictor

EX HISTORIIS

[*HRF 1 Peter*]

Mar. Vict. p. 23, 14 = Cinc. Aliment. fragm.

L. CINCIUS ALIMENTVS

*praetor a. 543/211, anno insequenti pro praetore
in Siciliam missus est*

EX HISTORIIS

[*HRF 1 Peter*]

repertores litterarum Cadmus ex Phoenice in Graeciam
et Euander ad nos transtulerunt a b c d e [h] i k <l> m n
o p [q] r s t <u> litteras numero XVI. postea quasdam
a Palamede et alias a Simonide adiectas implese nume-
rum XXIV [in comoedia scriptum erat ellum; non recte
vos fecistis illum; est enim 'en illum'] grammatici, prae-
terea Demetrius Phalereus, Hermocrates, ex nostris autem
Cincius Fabius [*fr. 1*] Gellius [*fr. 2*] tradiderunt. ex qui-
bus Cincius paucis inquit commutatis, ut ad linguam
nostram pervenirent. eas namque Cadmus ex Phoenice
in Graeciam, inde ad nos Euander transtulerunt.

Mar. Vict. p. 23, 14 repertores — transtulerunt. cf. Victor. p. 194, 11. Varro infra. quin Cincius una cum duobus rerum scriptoribus laudatus antiquus ille historiae auctor, non recentior grammaticus sit, ego non dubito. cf. Gell. infra fr. 1 et Peter, vet. hist. Rom. rell. pp. CI 40. aliter Hertz, de L. Cincius p. 81 sq.

1 rep. litt. ex marg. inlata esse coni. Schady 2 h secl. l add. edit. princ. 3 q secl. u add. Vossius 5—6 in—illum secl. Hertz. ea quae de Graecis grammaticis leguntur perturbata sunt; nam Hermocratem inter grammaticos rettulit Varro infra 11 unde: em. Schady

SP. CARVILIUS

de eius aetate ac doctrina cf. *De lud. litt. test.* 2

TESTIMONIA

1. *Plut. quaest. R.* 54 τὸ κ πρὸς τὸ γ συγγένειαν ἔχει παρ' αὐτοῖς [*Romanis*]. ὁψὲ γὰρ ἐχρήσαντο τῷ γάμμα Καρβίλλου Σπορίλου προσεξευρόντος. *Ter. Scaur.* p. 15, 16 a Spurio Carvilio novam formam G litterae propositam

haec indicia a titulis confirmantur, qui G litteram ante Carvili aetatem non praebent. quod autem Jordan (*ibid.* 157 sq.) hanc scripturae mutationem eidem, qui Z e litteris Latinis abstulit, Appio Claudio vindicare voluit, hoc necessarium non est. cf. *L'Havet, Rev. de phil.* 2 (1878) p. 15 sq. praeterea *Ritschl, op. 4, 226 sq. Goetz, Pauly-Wiss. RE* 3, 1629/5.

4 Carvilio *Schneider*: corruptio em. carr. Bern. caruttio *Pal.* novae Bern. propositam scripsi: praep-codd. positam *Keil*

DUBIUM

1^a. *Isid. or.* 1, 4, 12 k litteram Salvius ludimagister primus Latinis adiecit, ut in sono discrimen faceret duarum litterarum c et q. quae ideo supervacua dicitur, quia exceptis Kalendis supervacua iudicatur; per c enim universa exprimimus. *Petr. Diac. CGK IV* 334, 22 sane litteram k Salvius magister primus Romanis adiecit, ut in sono duarum discretionem faceret b et q; quod ideo supervacue dicantur quod exceptis Kalendis superflua videantur.

sub nomine Salvii magistri vel Salustii, ut in *Gu.* 1 et *suprascr.* in *Gu.* 2 legitur, Carvili nomen latere puto, quippe qui G non K, ut perverse *Isidorus* tradit, Latinis litteris adiecerit; G enim solum ex antiquissimis gutturis elementis evanuit, ut, non aliter atque apud Etruscos, C litterae locum daret. adde eandem utriusque auctoris Salvii Salustiive et Carvili professionem docendi et de nomine 'Salustius' cf. *supra* 'Carutius' *Pal. cod. Scauri.*

Ritschl (*op. 4, 228*) u etiam litteram pro o, i pro e in declinatum terminationibus a Carvilio primum positas esse coniecit. cf. *Ribbeck, Fleck. Jahrb.* 75, 312.

Q. ENNIUS

natus *Rudiis* a. 515/239 Romam cum Catone quaestore a. 550/204 venit, ubi Latina lingua docuit (*De lud. litt.* 1); postea cum *M. Fulvio Nobiliore* in Aetolia militavit, a cuius filio Quinto civitate a. 570/184 donatus est. mortuus est a. 585/169

TESTIMONIA

1. *Suet. de gramm. 1* = *Enn. gramm. test. 1*

2. *Fest. p. 293^a, 30* nulla tunc [*antiquitus*] geminabatur littera in scribendo. quam consuetudinem Ennius mutavisse fertur, ut pote Graecus Graeco more usus, quod illi aequae scribentes ac legentes duplicabant mutas, semi-
5 <vocales et liquidas>.

cf. Paul. Fest. p. 6, 7. 19, 3. 23, 13. Fest. p. 158^a, 6 <mutas et semivocales >antiqui non duplicabant in scribendo, aut <... et ita primum Ennium scrip>sisse, in eo <... a quo littera...> duplicata sit <primum>. *id. p. 355^a, 1* torum, ut significet torridum, aridum, per unum quidem r antiqua consuetudine scribitur, sed quasi per duo r scribatur pronuntiari oportet. nam antiqui nec mutas nec semivocales litteras geminabant, ut fit in Ennio Arrio Annio. *cf. Brause, libror. de discipl. augur. rell. fr. 22* (= *Varro de l. L. 5, 21. de hoc litteraturae invento, quod nos in peculiari libro ab Ennio explicatum esse vix credimus* (*cf. supra test. 1*), aequae ac de introductione hexametri versus in litteras Latinas (*cf. Isid. or. 1, 38, 6. Cic. de leg. 2, 68. At. Fort. p. 284, 7 K.*) et de iis quae in metris ab eo novata sunt *cf. praesertim Skutsch, Pauly-Wiss. RE 5, 2620 sq. 2627.*

3. *Isid. or. 1, 21, 1* (ex *Suet. περὶ σημείων*) vulgares notas Ennius primus mille et centum invenit.

cum haec certo a Suetonio repetenda sint (*L. Traube, Arch. f. Stenogr. 53. 1901 p. 199*), quin Ennius poeta hic denotetur vix dubitare licet. de vulgaribus notis (= litteris singularibus?) *cf. Weinberger, Arch. f. Stenogr. 54 (1902) p. 204 sq. Philol. 63 (1904) p. 635 sq. Skutsch, ibid. 2627.*

Ennii veriloquia *vd. infra p. 7*

P. CORNELIUS SCIPIO AEMILIANUS

natus 569/185 (*cf. Roth, Rh. Mus. 12, 183*), cos 607/147 et 620/134, censor 612/142, mortuus 625/129

TESTIMONIA

1. *Fest. p. 273^a, 7* rederguisse per e litteram Scipio Africanus Pauli filius dicitur enuntiasse, ut idem etiam pertisum. cuius meminit Lucilius, cum ait [963 *Ma.*]:

quo facetior videare et scire plus quam ceteri,

5 pertisum hominem non pertaesum dicere † ferum nam genus.

id. p. 217^b, 4 <perti>sum di<xerunt antiqui pro pertaesum
 . . . . . > qui Paul<. . . . .>.
Paul. Fest. p. 216, 5 pertisum pro pertaesum dixerunt. *Cic. orat. 159* ex quo quidam pertisum etiam volunt, quod eadem consuetudo non probavit. *cf. Paul. Fest. p. 81, 7 et Ribbeck, Fleck. Jahrb. 75, 322.*

1 redarguisse 5 hominum — humanum genus *Marx aerumnast opus Lachmann*

2. *Quint. 1, 7, 25* quid dicam vortices et vorsus ceteraque in eundem modum, quae primus Scipio Africanus in e litteram secundam vertisse dicitur?

cf. Cic. de or. 1, 255 multi oratores fuerunt, ut illum Scipionem audimus et Laelium, qui omnia sermone conficerent paulo intentiore. *de re cf. Thurneysen, Kuhns Zeitschr. 30, 498 et Solmsen, z. Lat. Lautg. (Straßb. 1894) p. 19.*

VERBORUM ENODATIONES

INDIGITAMENTA

TESTIMONIUM

Serv g. 1, 21 nomina haec numinum in indigitamentis inveniuntur, id est in libris pontificalibus, qui et nomina deorum et rationes ipsorum nominum continent; quæ etiam Varro dicit. nam — nomina numinibus ex officiis constat inposita: verbi causa ab occatione deus Occator dicitur, a sarritione Sarritor, a stercoratione Sterculinius, a satione Sator.

cf. Preibisch, quaest. de libr. pontif. (Vratisl. 1874) p. 5 sq.

CN. NAEVIUS

de Naevii vita cf. Varronem ad libr. De poetis

EX BELLO POENICO

1 [26 BP Mueller 27 Bachrens]

Aventinum Naevius [*dixit*] ab avibus, quod eo se ab Tiberi ferrent aves.

Varro de l. l. 5, 43 Aventinum — aves. *cf. Varro infra. Incert. inc. libr. 4.*

2 [27 M. 28 B.]

hunc locum [*Palatium*] a pecore dictum putant quidam; itaque Naevius Balatium appellat.

Varro de l. L. 5, 53 hunc — appellat. *Paul. Fest. p. 220, 5* Palatium, id est mons Romae, appellatus est quod ibi pecus pascens balare consueverit, vel quod palare id est errare ibi pecudes solerent. *cf. Solin. 1, 15. Serv. Aen. 8, 51 (ex Varrone). Isid. or. 15, 3, 5.*

Q. FABIVS PICTOR

EX HISTORIIS

[*HRF 2 Peter*]

Fabius <a> Siculis profectos corrupto nomine Vulscos ait dictos.

Isid. codd. eccles. Tolet. ad or. 4, 7, 34 Alexander historiographus ait: Vulscos quidam appellatos aiunt a Vulso Antiphatae Laestrygonis filio. Fabius quoque a — dictos.

1 a Sic.] sicolicis *vel* sic colicis *codd.*

L. CINCIUS ALIMENTVS

EX HISTORIIS

[*HRF 2 Peter*]

Cincius et Cassius [*fr. 3*] aiunt ab Euandro Faunum deum appellatum, ideoque aedes sacras faunas primo appellatas, postea fana dicta, et ex eo qui futura praecinerent fanaticos dici.

Serv. Dan. g. 1, 10 Cincius — dici. *Inc. de diff. CGK VII 523, 28* fanum Fauno consecratum, unde Fauni appellabantur prius et illi qui vagabantur fanatici. *cf. Varro de l. L. 6, 54. Prob. Verg. g. l. c. utrum haec ad Alimentum an ad alterum Cincium pertineant, dubium est; sed nomen Cassii adiectum ad priorem melius facit, neque rerum scriptorem veriloquium dedecet, quamquam Servius L. Cincium rursus afferens grammaticum intellegit (cf. ad hunc fr. 16).*

Q. ENNIUS

EX ANNALIBVS

1 [*59 Vahlen²*]

nominatae [*tribus*], ut ait Ennius, Titienses ab Tatio, Ramnenses ab Romulo.

Varro de l. L. 5, 55 ager Romanus primum divisus in partibus tris, a quo tribus appellata Titensium [tat-codd.] Ramnium Lucerum. nominatae — Romulo, Luceres, ut Junius [fr. 4], a Lucumone. cf. *id. ibid. 5, 81. 89. 91. Cic. de r. p. 2, 14. 36. Liv. 1, 13, 8. 36, 2. Fest. p. 344^b, 23. Paul. Fest. p. 349, 13. Serv. Aen. 5, 560. CGL IV 278, 4.*

1 nominati *L Spengel*

EX ALEXANDRO

2 [SRP I p. 23 V Ribbeck³]

quapropter Parim pastores nunc Alexandrum
vocat

Varro de l. L. 7, 82 apud Ennium: [3]. item: quapropter — vocant. imitari dum voluit Euripiden [-peden *Flor.*] et ponere *ἔρπον*, est lapsus; nam Euripides [-pedes *Flor.*] quod Graeca posuit, *ἔρπον* sunt aperta. — hoc Ennii quis potest intellegere [in] versum significare [3], Alexandrum ab eo appellatum, in Graecia qui Paris fuisset, a quo Herculem quoque cognominatum Alexicacon, ab eo quod defensor esset hominum? cf. *Apollod. bibl. III 150 (12, 5, 19).*

EX ANDROMACHA AECHMAL.

3 [II p. 26 R.³]

Andromachae nomen qui indidit, recte [ei]
indidit.

Varro de l. L. 7, 82 apud Ennium: Andromachae — indidit. item: [2]. ille [*Euripides*] ait ideo nomen additum Andromache, quod *ἀνδρὶ μάχεται* [andromachete *Flor.*]; hoc Ennii quis potest intellegere [in] versum significare Andromache — indidit?

1 ei *Flor.*: deest altero loco

EX MEDEA

4 [I p. 49 R.³]

quae [navis] nunc nominatur nomine / Argo,
quia Argivi in ea delecti viri / vecti petebant
pellem inauratam arietis

Rhet. ad Her. 2, 22, 34 quae — arietis. eadem ap. *Cic. tusc. 1, 20, 45. Prisc. III 424, 4. cf. etym. magn. s. v. Ἀργώ.* hoc veriloquium, quod in *Euripidis Medea* (1 sq.) deest, ex qua *Ennius* hausit, grammaticorum vi in hunc fluxisse *Leo* docuit (*Pl. F. p. 86 sq.*).

1 sq. in verbis constituendis *Ribbeckium* secutus sum

INCERTAE SEDIS

5 [inc. 48 V.²]

foedus quod fidus Ennius scribit dictum

Varro de l. L. 5, 86 mittebantur, antequam [bellum] conciperetur, qui res repeterent, et per hos etiam nunc fit foedus — dictum. cf. Paul. Fest. p. 84, 2. Cicero ap. Serv. Dan. Aen. 8, 641 Cicero foedera a fide putat dicta. Liv. 5, 51, 10. CGL VI 460. haec iniuria ad alterum Ennium ab Hertz (Sin-nius Cap. p. 10) relata esse puto; ut enim Varro auctores suos interdum neglegentius memoret, qua tanta incuria nomen illud Ennii poetae quadragies septies laudatum ab obscuriore grammatico minime discreverit, vix intellegitur. neque vero aliud in Ennii verbis latet nisi veriloquium, aut si placet lusus verborum. cf. Vahlen, Enn. poes. rell². p. XXXVIII.

DUBIUM

5 [inc. 49 V.²]

Char. p. 98, 12 = Enn. gramm. fr. 2

Varro (de l. L. 6, 83) auris ἔκρυον ab avendo in Alexandro [SRPI p. 22 II R.³] Ennium ostendere velle opinatur: iam dudum ab ludis animus atque aures avent/avide expectantes nuntium. at hic potius lusus verborum esse videtur (cf. Lersch, die Sprachphil. d. Alten 3, 117), non secus ac saepe apud antiquos poetas, praesertim Plautum, qui ioco saepe falsas etymologias profert (cf. Bacch. 284. Men. 263), interdum etiam veras, ut in Capt. 288: Quid ais? tenaxne eius pater? Immo edepol pertinax.

M. PORCIUS CATO

natus Tusculi a. 520/234, quaestor a. 550/204, aedilis a. 555/199, praetor a. 556/198, cos. a. 559/195, censor a. 570/184, mortuus est a. 605/149

A. TESTIMONIA

1. Isid. diff. verb. praef. de his [differentiis sermonum] apud Latinos Cato primus scripsit, ad cuius exemplum ipse paucissimas partim edidi, partim ex auctorum libris deprompsi.

supervacanea coniectura Lerschii est (ibid. 3, 139), quem Graefenhan sequitur (Gesch. d. class. Phil. 2, 329), Porcium Catonem ab Isidoro cum Valerio Catone permutatum esse; nam si non in libro singulari, carptim tamen in orationibus (cf. O. Jahn, acta soc. Sax. 1850 p. 271) Cato verborum differentias pertrac-tavit, quas excerptas Isidorus aut auctor eius vidit (fr. 10. 11. 14). cf. Jordan, M. Cat. quae extant. (Lipsiae 1860) p. CVII.

2. Varro ap. Gell. 16, 12, 8 idcirco [quod faenerator a faenore nominatus est, faenus a fetu] et M. Catonem et ceteros aetatis eius 'feneratorem' sine a littera pronun-tiasse tradit.

cf. Varro de serm. Lat. lib. III. Jordan, Beitr. z. Gesch. d. Lat. Spr. p. 125.

B. FRAGMENTA

EX ORIGINIBUS

1 [18 Jordan 53 Peter]

lib. II. Marsus hostem occidit prius quam Pae-lignus; propterea Marrucini vocantur, de Marso detorsum nomen.

Prisc. p. 487, 9 Cato in II [ita Bern., III rell. codd. Hertzi] originum: Marsus — nomen.

2 [1 J. 71 P.]

lib. III. Thesunti Tauriani vocantur de fluvio, qui propter fluit.

Prob. Verg. buc. p. 326 H. item Cato Originum III: The-sunti — fluit e. q. s.

1 Theseunti Vatic.

3 [2 J. 78 P.]

lib. IV. mapalia vocantur ubi habitant [Poeni]; ea quasi cohortes rotundae sunt.

Fest. p. 146^b, 25 mapalia casae Poenicae appellantur, in quibus quia nihil est secreti, solet solute viventibus obici id vocabulum. Cato originum libro quarto: mapalia — sunt. Serv. Dan. Aen. 1, 421 Cato originum [numerum om. Cassell. primo Paris.] magalia aedificia quasi cohortes rotundas dicit. cf. Isid. or. 15, 12, 4.

† 4 [I 14 J. et P.]

qui [Cato] Albanum montem ab Alba longa putat dictum

Serv. Dan. Aen. 12, 134 'nunc Albanus habetur' Catonem sequitur, qui — dictum.

Albanum *Masvicius*: albonem

5 [II 20 J. 46 P.]

ideo Graviscae dictae sunt, quod gravem aerem sustinent.

Serv. Aen. 10, 184 'intempestaeque Graviscae' — intempestas ergo Graviscae accipimus pestilentes secundum Plinium in naturali historia [*deest apud Plinium*] et Catonem in originibus, ut intempestas intellegas sine temperie, id est tranquillitate; nam, ut ait Cato, ideo — sustinent.

6 [II 26 J. 54 P.]

de quo [Polite] Cato in originibus dicit, quod ad Italiam venerit et segregatus ab Aenea condiderit oppidum Politorium a suo nomine

Serv. Aen. 5, 564 'Polite progenies' —; de quo — nomine.

† 7 [II 23 J. 60 P.]

Cato dicit: quia is locus montibus praestet, Praeneste oppido nomen dedit.

Serv. Dan. Aen. 7, 682 'altum Praeneste' Cato — dedit. *Paul. Fest. p. 224, 6* Praeneste dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus praestet. *aliter Mart. Cap. 6, 642.*

† 8 [I 7 J. II 51 P.]

Cato et Gellius [*fr. 3*] a Sabo Lacedaemonio trahere eos [*Sabinos*] originem referunt.

Serv. Dan. Aen. 8, 638 Cato autem et Gellius — referunt. *aliter Varro infra. Plin. n. h. 3, 108. cf. Sil. Ital. 8, 420 sq. et Schulze, Lat. Eigenn. p. 479.*

† 9 [II 24 J. 56 P.]

Tibur, sicut Cato facit testimonium, a Catillo Arcade praefecto classis Euandri [*conditum*] —. Catillus enim Amphiarai filius post prodigiale patris apud Thebas interitum, Oeclei avi iussu cum omni fetu ver sacrum

missus tres liberos in Italia procreavit, Tiburtum Coram Catillum, qui depulsis ex oppido Siciliae veteribus Sicanis a nomine Tiburti fratris natu maximi urbem vocaverunt.

Solin. collect. 2, 8 Tibur — Euandri, sicut Sextius, ab Ar-giva iuventute. Catillus — vocaverunt. *cf. Serv. Aen. 7, 670. 672.*

EX ORATIONIBUS.

DE SUIS VIRTUTIBUS CONTRA THERMUM

10 [XI 4 J.]

aliud est properare, aliud festinare. qui unum quid mature transigit, is properat; qui multa simul incipit neque perficit, is festinat.

Gell. 16, 14, 1 festinare et properare idem significare atque in eandem rem dici videntur. sed M. Cato id differre existimat eaque hoc modo divisa (verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit): aliud — festinat. *Fest. p. 234^b, 17* . . . apud Catonem in ea quae est contra Thermum de suis virtutibus: aliud — festinat. *Paul. p. 235, 14* properare aliud est, aliud — festinat. *Non. p. 441, 18* Cato oratione quam de suis virtutibus scripsit: aliud — festinat. *Schol. Bob. ad. Cic. p. 289 Or.* aliud esse properare, aliud festinare ipse nos — Cato docuit in oratione quae inscribitur de virtute sua contra Thermum. — nam aliud — festinat. *Isid. diff. verb. 440* inter properare et festinare: Marcus Cato sic distinguit dicens: qui — festinat. *eadem fere ap. Suet. p. 285 R. Serv. Dan. g. 1, 260. cf. Inc. de diff. CGK VII 527, 5.*

1 unum quodque *Fest. Suet. al. u. quicquid nonnulli codd. Non. 3 simul* sibi *Paris. Voss. Lat. F7* percipit *Paris.* is *om. Non. al.*

IN L. QUINCTIUM FLAMININUM

+ 11 [XVII 3]

aliud est, Philippe, amor, longe aliud cupido. accessit ilico alter, ubi alter recessit; alter bonus, alter malus.

Isid. diff. verb. 5 inter amorem et cupidinem: aliud est, inquit Cato, Philippe — malus. *de collocatione cf. supra test. 1. de re Afran. fr. 1. 2. Plaut. Bacch. 20.*

1 philippi *cod. Barthii, Basil. teste Orelli* longe quam *Paris. l. aliudque Arev. 2 ubi Paris. Arev. ibid. Basil. cod. Barthii om. Vatic.*

SUASIO LEGIS VOCONIAE

* 12 [XXXII 3]

in M. Catonis oratione, qua Voconiam legem suasit, quaeri solet, quid sit 'classicus', quid 'infra classem'.

Gell. 6, 13 'classici' dicebantur non omnes, qui in quinque classibus erant, sed primae tantum classis homines, qui centum et viginti quinque milia aeris ampliusve censi erant. 'infra classem' autem appellabantur secundae classis ceterarumque omnium classium, qui minore summa aeris, quod supra dixi, censebantur. hoc eo strictim notavi, quoniam in M. Catonis — classem. *cf. Paul. Fest.* p. 113, 12. *quamquam utrum Cato ipse ista explicaverit verba incertum est, haec aliena visa non sunt a proposito nostro.*

interpretationem vocis 'recepticius' in eadem oratione factam vd. ap. Verrium fr. 2.

DE BELLO KARTHAGINIENSI

† 13 [XXXVII 4]

urbem istam [*Karthaginem*], ut Cato in oratione senatoria autumat, cum rex Iapon rerum in Libya potiretur, Elissa mulier extruxit domo Phoenix et Karthadam dixit, quod Phoenicum ore exprimit civitatem novam.

Solin. collect. 27, 10 urbem — novam.

2 iapum vel lapum *codd. deteriores*

EX INCERTIS ORATIONIBUS

14 [11]

tu, inquam, si verum suppressis, falsarius agnosceris; si falsa confingis, mendax esse videris.

Isid. diff. verb. 220 inter falsitatem et mendacium: negare quod verum est falsitas est, fingere quod verum non est mendacium est. unde et Cato: tu — videris. *de collocatione cf. test. 1. de re Nig. Fig. fr. 31.*

*15 [9]

pelliculatio<nem Cato a pellicien>do, quod est inducen<do, dixit in ea oration>e, quam scripsit de < . . . . . >.

Fest. p. 242^a, 21 pelliculatio<nem> — de . . . Paul. Fest. p. 243, 4 pelliculationem Cato a pelliciendo dixit. poterat apud Catonem etymon esse, quamquam verisimilius Verrii ipstus est. idem cadit in fr. 17.

DE RE MILITARI

16 [5]

procubitores dicuntur fere velites, qui noctu custodiae causa ante castra excubant, cum castra hostium in propinquo sunt.

Fest. p. 253^a, 27 procubitores — sunt, ut M. Cato in eo quem de re militari scripsit.

1 feri vetites

INCERTAE SEDIS

*17 [37]

veterinam bestiam iumentum Cato appellavit a vehendo.

Paul. Fest. p. 369, 12 veterinam — vehendo. *sequitur diversa Opilli etymologia (fr. 24). Non. p. 13, 6* veterina animalia dicuntur omnia quae vehere quid possunt. *CGL II 207, 45. V 651, 51. cf. ad fr. 15.*

DUBIUM

18 [p. 84]

mundo nomen inpositum est ab eo mundo qui supra nos est; forma enim eius est, ut ex his qui intravere cognoscere potui, adsimilis illae.

Fest. p. 154^b, 30 mundus — ter in anno patere solet —; qui quid ita dicatur sic refert Cato in commentariis iuris civilis: mundo — illae. *an Catonis filii hi sunt? cf. Jordan, ibid. p. CV. Bremer, iurisprud. antehadr. 1, 21.*

2 est, ut] est, est 3 illi *Scal.*

FALSUM

a Gellii codd. (6, 10) epistularum quaestionum in re grammatica auctor Cato pro Varrone proditus est. cf. Varr. rell. ad epistul. quaest. et Jordan ibid. p. CVIII sq.

SEX. AELIUS PAETUS CATUS

aedilis cur. 554/200, duumvir coloniae Narniae augendae 555/199, cos. 556/198, censor 560/194

A. TESTIMONIUM

Pompon. dig. 1, 2, 2, 38 Sextum Aelium etiam Ennius laudavit et extat illius liber qui inscribitur triperitita,

qui liber veluti cunabula iuris continet. tripertita autem dicitur, quoniam lege duodecim tabularum praeposita iungitur interpretatio, deinde subtextitur legis actio.

forensem, non grammaticam interpretationem fuisse Schoell iure contendit (Leg. XII tab. rell. Lips. 1866 p. 22), quamquam, ut par est, hic illic nominum obscuriorum grammatica investigatio non defuit.

B. EX TRIPERTITIS

[IA 4 Bremer]

'mulieres genas ne radunto neve lessum funeris ergo habento' hoc veteres interpretes Sex. Aelius L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris.

Cic. de leg. 2, 59 mulieres — funebris.

L. ACILIUS

a Pomponio (dig. 1, 2, 2, 38) P. Atilius hic nuncupatur, sed cf. Cic. Lael. 6 et Schoell, ibid. p. 25.

EX INCERTO LIBRO

[IA p. 18 Bremer]

Cic. de leg. 2, 59 = Sex. Aelius Pactus. cf. Schoell, leg. XII tab. rell. p. 7. 25 sq.

M. FULVIUS NOBILIOR

cos. 565/189, censor 575/179

EX FASTIS

1

nomina decem mensibus antiquis Romulum fecisse Fulvius et Iunius [fr. 5] auctores sunt; et quidem duos primos a parentibus suis nominasse, Martium a Marte patre, Aprilem ab Aphrodite id est Venere, unde maiores eius oriundi dicebantur; proximos duos a populo, Maium a maioribus natu, Iunium a iunioribus; ceteros ab ordine quo singuli erant, Quintilem usque Decembrem perinde a numero.

Censor. d. n. 22, 9 (ex Varrone) nomina — numero. *Varro de l. L. 6, 33* primus [*mensis*] a Marte; secundus, ut *Fulvius* scribit et *Iunius*, a Venere, quod ea sit *Ἀφροδίτη* —; tertius a maioribus *Maius*, quartus a iunioribus dictus *Iunius*. dehinc quintus *Quintilis* et sic deinceps usque ad Decembrem a numero. *Macrob. 1, 12, 5* haec fuit Romuli ordinatio, qui primum anni mensem genitori suo Marti dicavit 8 secundum mensem nominavit Aprilem, ut quidam putant, cum aspiratione quasi *Aphrilem*, a spuma quam Graeci *ἀφρόν* vocant, unde orta *Venus* creditur [*Öv. fast. 4, 61. Lyd. de mens. 4 passim*]. 16 *Maium* Romulus tertium posuit, de cuius nomine inter auctores lata dissensio est. nam *Fulvius Nobilior* in fastis quos in aede *Herculis Musarum* [*cf. Plin. n. h. 35, 66. De Rossi, bull. archeol. 1869 p. 3*] posuit Romulum dicit, postquam populum in maiores iunioresque divisit, ut altera pars consilio altera armis rempublicam tueretur, in honorem utriusque partis hunc *Maium*, sequentem *Iunium* mensem vocasse. *cf. Varro infra. Cincius fr. 6. Ovid. fast. 1, 41. 5, 1 sq. 427. Fest. p. 134^b, 27. Plut. Num. 19. Suet. rell. p. 163 R. Isid. or. 5, 33, 5 sq. Lyd. de mens. 4, 56. August. contra Faustum 18, 5. civ. d. 7, 7. Serv. g. 1, 43. Cassiod. var. 1, 35. CGL VI 535.*

7 usque ad *Vatic. 4498* et *Iesuit.*

2

ad hos [*decem menses*] qui additi, prior a principe deo *Ianuarius* appellatus, posterior, ut idem dicunt scriptores [*Fulvius et Iunius; cf. Iun. fr. 6*], ab diis inferis *Februarius* appellatus, quod tum his parentetur.

Varro de l. L. 6, 34 ad hos — parentetur. *cf. Varro infra. 4* parentur: *em. vg.*

IUVENTIUS

EX INCERTA FABULA

[*SRP II 96 V Ribbeck³*]

scruppidam — *Iuventius* comicus dicebat a vermiculo piloso, qui solet esse in fronde cum multis pedibus.

Varro de l. L. 7, 65 *scruppidam* *Aurelius* [*fr. 15*]; *Iuventius* — pedibus; *Valerius* [*fr. 2*]. *cf. Aur. Op. l. c.*

A. POSTUMIUS ALBINUS

praetor a. 599/155, cos. a. 603/151, Catone minor natu

EX INCERTO LIBRO

[*HRF 3 Peter*]

Postumius de adventu Aeneae et Lutatius communium historiarum [*fr. 3*] Boiam Euximi comitis Aeneae nutricem et ab eius nomine Boias vocatas dicunt; veteres tamen portum Baias dixisse.

Serv. Dan. Aen. 9, 707 Postumius — dixisse. Varro [*infra*]. *de inscriptione 'de adv. Ae.'* cf. *Peter, vet. hist. R. rel. p. CXXV.*

L. CASSIUS HEMINA

vetustissimus auctor annalium (Plin. n. h. 13, 84) quartis ludis saecularibus (a. 608/146) vivebat (Censor. d. n. 17, 11)

EX ANNALIBUS

1 [*HRF 8 Peter*]

Gell. 17, 21, 3 = Corn. Nepos fr. 1

2 [2]

notum est — constitutam — Ariciam ab Archiloco Siculo, unde et nomen, ut Heminae placet, tractum.

Solin. collect. 2, 10 notum — tractum.

3 [3]

Cassius Hemina tradidit, Siculum quendam nomine uxoris suae Clytemestrae condidisse Clytemestrum, mox corrupto nomine Crustumerium dictum.

Serv. Dan. Aen. 7, 631 Cassius — dictum. alii volunt a crustula panis, quam Troiani coacti fame exedisce dicuntur, appellatum.

4 [4]

Serv. Dan. g. 1, 10 = Cincius Alim. p. 7

M'. MANILIUS

cos. 605/149

EX RESPONSIS

[IA 4 Bremer]

Gell. 17, 7, 1 legis veteris Atiniaie verba sunt [*Font. iur. R. p. 45, 6 Bruns*⁵] 'quod subruptum erit, eius rei aeterna auctoritas esto'. quis aliud putet in hisce verbis quam de tempore tantum futuro legem loqui? sed Q. Scaevola [fr. 9] patrem suum [*resp. infra*] et Brutum [*resp. infra*] et Manilium viros adprime doctos quaesisse ait dubitasseque, utrum ne in post facta modo furta lex valeret an etiam in ante facta, quoniam 'subruptum erit' utrumque tempus videretur ostendere, tam praeteritum quam futurum.

cf. *Nig. Fig. fr. 8. Dig. 50, 16, 123.*

3 alius (aliis Voss. *Lat. F 112*) 6 manlium *Regin. 597 et 1646 Voss. Lat. F 112*

INCERTAE SEDIS FRAGMENTUM

1 [1]

[*nexum*] Manilius scribit omne quod per libram et aes geritur, in quo sint mancipia.

Varro de l. L. 7, 105 Manilius — mancipia. cf. Mucius Scaev. et Ael. Gall. infra.

1 Mamilius *Flor. em. Laetus* 2 geratur *Christ, Philol. 16, 464*

M. IUNIUS BRUTUS

Cic. ad fam. 7, 22 M'. Manilium, M. Brutum; contrario ordine Gell. 17, 7, 3. Dig. 41, 2, 3, 3

EX RESPONSIS

[IA 5 Bremer]

Gell. 17, 7, 3 = Manilius resp.

P. MUCIUS SCAEVOLA

cos. 621/133

EX RESPONSIS

[4 Br.]

Gell. 17, 7, 3 = Manilius resp.